

День великої туги.

Минав день великої туги, коли Україна поховала свою славу й гордість. Та не минула сама туга. Назпакі, тепер коли впало важке віко й закрилася землею велика домовина—ще тяжче стискає серце невмовний біль, і хочеться плакати-ридати невидимими того незабутнього дня сльозами. Душать вони груди... Во де далі, все більшає свідомість того, що поховали ми в Лисенком.

Сирій осінній день. Падають і розстають мокрі сніжки. Вохко, хмарно, гідко... Але з усіх кінців міста поспішають десятки тисяч народу, щоб сказати останнє „прощай“ тому, хто вливав їх до радості, до світла, до життя. Ідуть усі з непокритими головами, лунає стоглосай хор, ридає сумна мелодія похоронного маршу, вітер має барвистими стьожками, перебірає квітки на вітках... І йдуть за дорогою труною десятки тисяч, ідуть в ногу, йдуть в одну громаду скуті... Ідуть, несучи в серці невисловлений жаль, невисплекані сльози. „Прохаємо прийняти від нас, незнайомих людей, наше щире спочуття в безмірній тугі“—так писали нікому невідомі люди, яких зворушила велика спільна наша втрата. А скільки їх, отих „незнайомих“, було між десятками тисяч, що йшли за домовиною! А скільки ще думками ливуло того дня до Києва, бо самі не могли прийти—щоб уклонитися небіжчиківі в останнє!.. Тут не було знайомих і не знайомих: усіх однаково те почування гострого жалю, що стрілою пройшло серця людські і авело всіх до одного гурту. Тут не було близьких і далеких: усім бажалося бути коло самої домовини, в останнє зачерпнути з того джерела живущої води, яким був небіжчик. Тут не було рідних і чужих: усіх зрівняло почуття незмірної втрати. Не було холодних і байдужних, не було цікавих глядачів: усі були дієвими людьми в тій драмі, що пережила того дня, дня великої туги, Україна. Огі безмежні хвили людських голов справляли могутче враження. Несчислений тиск незнайомих, чужих за життя людей змагався за дорогу домовину з близькими до небіжчика людьми й одвоював її—для всіх одвоював.

Вона стала спільною власністю, однак усім доступного горя та жалю, символом великої туги рідного краю та єднання коло всім дорогої справи. Почуттям єдності ще раз зв'язав нас Лисенко—усіх однаково: знайомих і незнайомих, близьких і далеких, рідних і чужих. І за це ще раз прокажиємо йому спільне, гуртове, всенароднє—спасибі.

Це було надзвичайне видовище. Такого похорону не бачив Київ, не знала Україна. Ми вміємо ховати своїх заслужених людей...

Та чи вміємо берегти їх за життя? Чи вміємо цолекшити їм важку працю для загального добра, чи вміємо приймати їм з дороги терня та каміня, яких так густо накидає в життя? Чи знаємо, як несли вони важкий свій хрест і чи простягалася

спільна рука тоді, щоб ту вагу за себе переняти, розложити її на гурт, на всю громаду?

О, коли б ми зміла це...

Не було б дужчого тоді за нас народа, не було б нації міцнішої. Не літали б мріями по світу, безпрятужними сиротами сподіванки найкращах синів рідного краю і не стояли б вони за життя так часто самотою, як це тепер буває, і все схилилося б перед непереможною силою. Уявімо тільки—що було б, як би всі ті, що пішли за домовиною Лисенка, та переймалися його духом, бажаннями, ідеями...

В єднанні—сила. Але сила не в тому єднанні, що виявляється тільки безсилим сльозами, пишними похоронами, величними процесіями за великими домовинами. Сила в єднанні за життя та в соціальній праці, в одноставному служенню Єдиному Богові добра, правди, краси і справедливості, в активній роботі на користь однієї справи. До такого єднання вливав нас увесь свій вік Лисенко, такого єднання ознаку дав нам день великої туги нашої і над таке єднання нічого кращого не може побажати землякам коло свіжої могили Натхненного Сліпця...

Сергій Єфремов.

Недержавні нації в Туреччині і в Франції.

Важко було жити у Парижі на початку Балканської війни, коли довелося побачити, що симпатії французького суспільства йдуть чогось до турків. Звичайно у такій численній пресі, як французька, не може бути якоїсь єдності. Трапляються тут симпатії й до Балканських спільників, які виявля, наприклад, відомий учений Поль Леруа-Вольє, консерватор, публіцист й академик. Отже більшіна і преси, та й публіки, з початку принаймні*), ставилася дуже неприхильно до спільників й віддавала усі свої симпатії туркам. У намірах перших бачили тільки просте бажання загарбати собі зайвий шматок земельки, захопити собі „чуже“! Так ставилася до заходів Спільників, напр. відома „Humanite“. А коли виявилось, що турків б'ють, ця-ж таки газета писала, що їй жалко, що „зникає Турецька нація!“**) Те-ж саме доводилося чути у балачках з окремими французами.

Цікаво уявити собі, звідки взялись ці симпатії. Звичайно, деяку роль у цьому відіграє історія й довгі зв'язки Франції з Туреччиною. Після того як розгромив цю країну Наполеон I-й, Франція увесь останній час підсобляла їй й визволяла її, і за цей час (як що це не раніш) могли розвинутись Турецькі симпатії. Однак в кінці XIX-го століття стались нові події, котрі повинні були-б вплинути на суспільну думку: маю на увазі мордування й усякі інші жахи, яких

*) Тепер, коли виявилася сила й успіхи Спільників, Французи наче приголомшені, але почали поважати переможців.

**) Ніби вона зникне від того, що не пануватиме над іншими націями!